

improving the material and technical base, decent wages of teachers make it possible to put the student in the center of attention and create conditions for his harmonious development, and this will provide an opportunity to create competitive human capital for the national economy. To achieve world standards in the field of education, it is necessary to carry out reforms that will provide an effective system of financing.

Conclusions. *Consequently, the budget deficit for secondary schools affects the decline in the quality and efficiency of educational services. The system of management and control over the activities of budgetary institutions should play a special role. To improve the situation in the field of education financing, it is necessary to form the implementation of budgetary expenditures based on a combination of domestic and international experience, partly from the experience of neighboring Poland, for this it is necessary to carry out an education reform.*

Key words: *educational institutions, financing, budget, financial resources, reforms, education.*

УДК 330.88

DOI 10.31395/2415-8240-2021-98-2-221-231

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ

А. П. БУРЛЯЙ, доктор економічних наук

В. С. КОСТЮК, кандидат економічних наук

Л. В. СМОЛІЙ, кандидат економічних наук

А. А. ОСІПОВА, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджено сучасні теорії економічного розвитку в контексті соціальних аспектів. Визначено їхню сутність та еволюцію моделей економічного розвитку згідно з концепціями добробуту. Встановлено, що обов'язковою умовою успішного розвитку національної економічної системи є забезпечення пріоритетності людини, освіти, охорони здоров'я, захист навколишнього середовища, які, в свою чергу, стимулюють значний економічний потенціал та багаторічне процвітання суспільства.

Ключові слова: *соціальні чинники економічного розвитку, теорії економічного розвитку, добробут, бідність, нерівність.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні процеси розвитку світового господарства в цілому та кожної національної економіки зазнають суттєвих змін на зламі ХХ–ХХІ ст., що закономірно позначається на розвитку економічної думки, появі сучасних економічних теорій, направлених на вивчення злободенних питань сьогодення. Як завжди актуальними залишаються фундаментальні проблеми економічної науки, насамперед,

досягнення економічного зростання, надзвичайно ускладненими динамічними реаліями економічного розвитку, доповнені соціальними аспектами і трансформацією соціальних відносин. Формування нової системи організації ринкового господарювання та модифікація відносин праці і капіталу активізували необхідність дослідження соціальних аспектів розвитку господарських процесів. Усвідомлення нової якості соціально-економічного розвитку формує безпрецедентні виклики для економічної науки. Приходить розуміння того, що зміни в світогляді, психології, поведінці людини не менш важливі, ніж зміни техніки і технології; що людина в сучасних економічних системах постає не як абстрактна сутність, а як конкретна соціальна цілісність [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку економічної науки все ширше здійснюється ґрунтовна розробка проблематики, пов'язаної з соціальними аспектами економічного розвитку. Їх закономірності розглядаються як продовження традиції дослідження природи та причин багатства націй, започаткованої видатним ученим А. Смітом [15]. Подальше розгортання сучасного аналізу соціальних аспектів економічного розвитку реалізується у працях таких відомих зарубіжних дослідників, як Д. Аджемоглу [1, 2], Дж. Робінсон [1, 2], С. Ерік, Райнерт [7], М. Олсон [12], Н. Розенберг, Л. Бирцдел [13] та інших. В останні десятиріччя у вітчизняній економічній науці також спостерігається суттєве розширення досліджень даних проблем (В. Базилевич [3], Т. Гайдай [5], А. Маслов [9], В. Небрат [10, 11], І. Назаров та інші).

Метою дослідження є узагальнення соціальних аспектів сучасних економічних теорій розвитку для розуміння та оцінки триваючих зрушень в економіці України та визначення траєкторії і ймовірних напрямів соціальної політики.

Методика досліджень. Методологічною та теоретичною основами дослідження є надбання класичної економічної думки, сучасні економічні, соціологічні теорії, наукові розробки вітчизняних та закордонних вчених. У процесі дослідження використовувалися такі методи: дедуктивний, індуктивний – при дослідженні теоретичних аспектів категорій добробут, бідність, нерівність; спостереження, узагальнення – в процесі розробки остаточних висновків на основі одержаних результатів.

Результати досліджень. Сучасні теорії економічного розвитку є результатом критичного переосмислення інтелектуального надбання попередників, серед яких, безумовно, першість належить А. Сміту, який здійснив революцію у розвитку світової економічної думки, а його «Дослідження про природу та причини добробуту націй» і сьогодні є методологічною основою пізнання нашої цивілізації [15]. Світ наближається до 250-річного ювілею виходу цього геніального творіння, а питання про природу і причини багатства, джерела і механізми досягнення добробуту не полишають ні вчених, ні політиків, ні пересічних громадян. І на початку нового тисячоліття проблема набуває все більшої гостроти і породжує нові запитання, пошук

відповідей на які триває. Всесвітньовідомі вчені повертаються до тих самих смітовських питань про природу і причини багатства, джерела і механізми досягнення добробуту.

Чому одним країнам вдається розвиватися та процвітати, переживати кризи та використовувати їх на свою користь, а інші занепадають навіть без очевидних на те причин? Наскільки добробут націй залежить від географії, історії та способу управління? Відповіді на ці питання старається дати відомий економіст Д. Аджемоглу, що входить до числа 10 найбільш цитованих економістів світу. Хоч основним колом його інтересів є динамічні моделі ринку праці, найбільшої популярності набрали його роботи, проведені спільно з Джеймсом Робінсоном. Їх темою стали вплив економічних інститутів на політичний розвиток, демократія, диктатура.

Так, Д. Аджемоглу та Дж. Робінсон у своїй книзі «Чому нації занепадають. Походження влади, багатства та бідності», що є результатом п'ятнадцятирічного дослідження історії розвитку країн по всьому світу, довели, що головною умовою досягнення добробуту націй є економічні інститути – правила, що визначають суспільну ефективність економіки, стимули та мотивації людей, а не природно-географічні чинники. «Потужні владні групи часто повстають проти рушіїв процвітання. Економічний розвиток – це не просто процес збільшення кількості кращих машин або більше освічених людей, а й трансформаційний і дестабілізуючий процес, пов'язаний із поширенням творчої деструкції. Тому розвиток відбувається лише тоді, коли він не блокується економічними невдачами, які відчувають, що їхні економічні привілеї будуть втрачені, й політичними лузерами, які бояться втратити свою політичну владу. Конфлікт навколо обмежених ресурсів, доходів і влади перетворюється у конфлікт навколо правил гри, економічних інститутів, які визначатимуть економічну діяльність й отримуватимуть від неї вигоду» [2]. Науковці зробили вичерпні висновки щодо того, що насправді рухає людство вперед – активне громадянське суспільство, що ставить на перше місце економічний та політичний добробут кожного громадянина.

Сьогодні для людей, які приймають рішення та беруть на себе відповідальність в Україні, ця книга має бути джерелом ідей, що продукують зміни. У новій книзі «Вузкий коридор. Держави, суспільства і доля свободи» Д. Аджемоглу і Дж. Робінсон акцентують увагу на тому, що свобода в історії людства завжди була рідкістю. Вузкий коридор до свободи пролягає між гнітом деспотичної держави та насильством і беззаконням, що породжені бездержав'ям. На їх думку, саме в ньому держава й суспільство мають врівноважувати одне одного, не тільки боротися, а й співпрацювати. Досягнення свободи – це тривалий процес: треба пройти чималий шлях цим коридором, доки насильство буде взято під контроль, будуть написані й впроваджені закони, а держава стане служити своїм громадянам [1].

Відомим економістом, який займається економікою розвитку і економічною історією, належить до етатистської школи політичної економії (економічного націоналізму) є гострий критик неолібералізму норвежець А. Райнерт. У 2007 році він опублікував працю, яка стала бестселером, «Як

багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними», де показує, що багаті країни стали багатими завдяки поєднанню державного втручання, стратегічних інвестицій і протекціонізму, а не вільній торгівлі. Він зазначає, що вільна торгівля вигідна тільки за умови порівнюваного рівня розвитку країн, що торгують, а в разі великої різниці у розвитку вільна торгівля збагачує розвинену країну, вганяючи бідну в ще більшу бідність. Також Райнерт акцентує увагу на тому, що не всі види зростання ведуть до господарського розвитку та добробуту. Розвиток в різні епохи і на різних етапах пов'язаний з різними галузями і типами діяльності. Ось чому капіталізму потрібні стратегічна координація і управління [7].

Значний внесок у теорію економічного розвитку зробив провідний американський економіст і соціолог М. Олсон, який у роботі «Зростання і занепад народів. Економічне зростання, стагфляція, соціальний склероз» дослідив роль приватної власності, оподаткування, суспільних благ, колективних дій і контрактних прав в економічному розвитку. «Найбільш важливий для макроекономічної політики висновок полягає в наступному: краща макроекономічна політика – це гарна мікроекономічна політика», – стверджує він [12]. Гіпотеза Олсона полягає в тому, що при відсутності виборчих стимулів інтенсивність стимулу до дій в групових інтересах зменшується зі збільшенням розміру груп, так що великі групи менш здатні діяти в спільних інтересах, ніж малі. Звідси ефект так званої мовчазної більшості, яка не здатна відстояти свої інтереси, на відміну від крикливої меншості. В кінцевому рахунку організації з особливими інтересами і змови зменшують ефективність і сукупний дохід суспільства, в якому вони діють, надають політичному життю більш конфліктний характер, призводять до поширення корупції.

Одним із кращих пояснень «європейського дива» – високих темпів економічного зростання спочатку в Англії в першій третині XIX ст., а потім і в інших країнах Західної Європи і в США надаються в книзі Н. Розенберга і Л. Бірцдела «Як Захід став багатим». Автори підкреслюють, що в центрі їхньої уваги було єдине питання – як підвищити матеріальний добробут людей, що вимірюється наявністю у більшості можливості вибирати і формувати якість свого власного життя. Для України є досить важливим висновок із цієї книги: «В економічній сфері зазіхання на зростання добробуту задовольнялись в першу чергу для тих, хто був безпосередньо пов'язаний зі змінами та інноваціями, на відміну від тих, хто був зайнятий в рутинних видах діяльності, виробляючи традиційні продукти та послуги з допомогою традиційних методів. Захід став багатшим дякуючи тому, що відкрив свободу для експериментів у створенні нових різноманітних продуктів, методів виробництва, нових форм організації підприємств, методів зв'язку та транспорту, нових відносин між працею і капіталом. Розвиваючись в такому середовищі, ринкові інститути зробили можливою щедрю винагороду успішним інноваторам і загрожували невдахам банкрутством і спустошенням» [13].

Відомий своїми спірними або провокаційними поглядами на цілий ряд питань економічної історії британський історик Н. Фергюсон. Він дає відповідь,

чому Захід панує над рештою світу, а не навпаки. Чому відбулося так, що після тривалого панування Сходу, зокрема Китаю, з кінця XIV – початку XV ст. відбувається так зване «велике розходження», коли Китай зокрема, і Схід загалом, починають відставати у своєму розвитку, не зважаючи на достатню наявність ресурсів і населення, а Захід – спочатку Європа, а згодом і Північна Америка – виходять у світові лідери? На думку Н. Фергюсона, «ключами до західного панування» починаючи з XV ст., були шість унікальних «додатків-вбивць», яких не вистачало іншим і дозволило залишити конкурентів далеко позаду:

- конкуренція – між та всередині європейських країн;
- наука, починаючи з наукової революції XVI–XVII ст.;
- верховенство права та представницький уряд, що базується на праві приватної власності та представництві в органах влади;
- сучасна медицина;
- суспільство споживання, що стало результатом індустріальної революції;
- професійна етика [16].

Стосовно трудової етики, то населення Заходу першим в історії поєднало, і як свідчить історичний досвід цих суспільств, поєднало успішно, працю зі збільшення норми заощаджень, що і зробило можливим стійке накопичення капіталу.

Відомі в наукових колах економісти Массачусетського технологічного інституту Абхіджіт Банерджі та Естер Дюфло у 2011 році публікують книгу-дослідження «Економіка бідності. Як звільнити світ від бідності», яку Financial Times і Goldman Sachs назвуть кращою бізнес-книгою року, а в 2019 році отримують Нобелівську премію з економіки за експериментальний підхід у боротьбі з бідністю. П'ятнадцять років роботи з бідними людьми в десятках країн на п'яти континентах дали змогу Банерджі й Дюфло радикально переосмислити економіку бідності. Як переконують автори, щоб подолати світову бідність, варто насамперед зрозуміти обставини, які формують основу вибору людей. Спираючись на численні дослідження й зібрані дані, Банерджі й Дюфло пропонують доволі прості заходи, що допоможуть підвищити рівень життя бідних у всьому світі.

Тому основна ідея «Економіки бідності» полягає у тому, щоб боротися не з наслідками бідності, а з її причинами. Тобто, починаючи із загальнодоступної освіти, базової медицини і гігієни. Багаторічні спостереження авторів цієї книги свідчать, що саме цей «стартовий набір» є найважливішим на шляху до процвітання націй в майбутньому [6].

У постіндустріальній економіці виникає нагальна потреба перегляду парадигми суспільного (і, насамперед, економічного) розвитку та істотно змінюється розуміння його сутності та критеріїв ефективності. На цьому наголошував у доповіді Римського клубу «До ефективних суспільств. Дороговкази в майбутнє» всесвітньовідомий вчений – економіст, українець за походженням Б. Гаврилишин. Він зазначав, що економічна наука часто нехтує аналізом неекономічних чинників, що визначають ефективність економічного та суспільного розвитку, таких як соціальні та політичні детермінанти. А саме

такий підхід, на думку вченого, дає уявлення про прогрес людства та його реальні надбання. Він пропонує по-новому поглянути на ефективність економічного поступу, співвідносячи його із загальноцивілізаційним прогресом, що передбачає аналіз природи та джерел економічного розвитку з позицій глобального процесу еволюції людства та на основі порівняння рівня розвитку різних країн і суспільств [4].

Такий погляд на економічний розвиток є характерним і для британсько-індійського економіста, філософа і соціолога Амартія Кумар Сена, який отримав Нобелівську відзнаку «За внесок в економічний аналіз добробуту населення». Фахівця з економічної теорії добробуту, проблем нерівності та людського розвитку вирізняє з-поміж економістів те, що його висновки, як вченого, сповнені принципів гуманізму та демократії.

Як представник індійської економічної школи, А. Сен робив акцент не стільки на техніках обчислення факторів і наслідків економічного розвитку прагматичною мовою сухих цифр та економічної доцільності без прив'язки до філософії чи політології, скільки на соціальних аспектах – якості життя, нерівності, бідності та голоді. Науковець не погоджується з ідеєю, що вдосконалення системи освіти, охорони здоров'я, захисту навколишнього середовища можуть дозволити собі лише високорозвинені країни, оскільки відповідні витрати будуть пов'язані зі скороченням рівня промислового виробництва порівняно із ситуацією, в якій всі витрати спрямовувалися б виключно на зростання матеріальної складової ВВП. Так, А. Сен виступає з гострою критикою подібної установки, що спочатку тій чи іншій країні необхідно створити значний економічний потенціал, а лише потім думати про «розвиток людини». Спираючись на численні емпіричні дослідження (Індія, Китай, країни Південно-Східної Азії), він доходить висновку, що послідовність повинна бути зворотною: керівництво країни і все суспільство, яке хоче забезпечити багаторічне процвітання своєї держави, зобов'язані спочатку вибрати як пріоритети розвиток освіти, охорони здоров'я, захист навколишнього середовища [14]. Адже можливості людини залежать не лише від ліквідності грошей, а й від здоров'я та освіти. Сен довів, що при вимірюванні добробуту на ці фактори варто звертати увагу.

Найбільш відомим прикладом його старань став Індекс людського розвитку, який з 1993 року щорічно розраховують спеціалісти ООН для кожної країни світу. Індекс людського розвитку – це показник що оцінює розвиток людини в різних країнах світу. Аби його сформулювати, враховують довготривале та здорове життя, доступ до знань, гідний рівень життя. Здорове життя вимірюється середньою тривалістю життя в країні, освіта – кількістю витрачених на навчання років людьми до 25 років. А рівень життя вираховується валовим національним доходом на душу населення в доларах. У 2020-му році індекс людського розвитку України становить 0,63. Це нижче середнього рівня Європи та Центральної Азії. Такий показник означає, що українська молодь не має можливостей вирости продуктивними дорослими.

Розгортання сучасного аналізу соціальних аспектів економічного розвитку відбувається і у працях українських дослідників. Зокрема, упродовж останніх

років сформувалися нові теоретичні підходи до трактування соціальних чинників економічного розвитку та суспільних трансформацій в Україні. Були порушені такі проблеми: соціальне залучення та відчуження; порушення комунікативної ефективності взаємодії влади та соціуму; розвиток та інституціоналізація соціального діалогу в системі економічної демократизації; компліментарність формальних і неформальних інститутів; соціальна мобільність як критерій оцінки суспільної модернізації; феномен «збіднюючого розвитку» та його наслідки; інституційна асиметрія ліберально-ринкових і соціально-політичних перетворень [14].

Зроблені висновки, що упродовж 30-и років незалежності України сформовані економічні інститути та запроваджені державою нові норми не руйнують системи відчуження людини від економіки, ресурсів, можливостей, інформації, доходів, а навпаки, зміцнюють та осучаснюють її. Під виглядом соціального захисту населення розбудовується та укорінюється система вилучення і подальшого перерозподілу життєвих благ, що може бути охарактеризована як «політика бідності». Так, В.В. Небрат вказує на необхідність інституційної реконструкції як процесу формування інституційної структури, спроможної забезпечувати економічну ефективність та соціальний розвиток на основі комплементарного поєднання власних, історично сформованих інститутів із запозиченими ззовні та імплементованими у вітчизняне господарське середовище [10].

Сучасні дослідження у соціальній сфері і, насамперед, теорії добробуту, на думку О. Колядича, набудуть ефективності за подальшого розвитку і синергетичного поєднання таких концепцій:

- розширювальної ресурсної (грошової) концепції національного добробуту / бідності, що розвивається в рамках методологічних концепцій людського і соціального капіталу;
- концепції розвитку національного добробуту і людського потенціалу;
- соціо-еколого-економічної концепції сталого розвитку добробуту і зниження рівня бідності;
- концепції національного добробуту як можливостей, свободи споживчого вибору і концепції суб'єктивного добробуту [8].

Сукупність детермінант економічного розвитку та добробуту охоплює основоположні природні, техніко-технологічні та суспільні, зокрема, інституційні чинники, що є його засадами, та ряд засобів і форм, що створені людством у процесі його еволюції. Тому є актуальним досліджувати інституційні зміни найважливіших соціальних процесів, у тому числі й трудових відносин. Як зазначає Т. В. Гайдай, «... набір варіантів соціально-економічного розвитку суспільства в цілому визначається й обмежується його інституційною структурою» [5].

На необхідності пошуку оптимальної взаємодії інституційних чинників, що дає змогу країнам і регіонам домагатись високих економічних показників, вказує А. Маслов [9]. Адже розладнаність механізмів, що поєднують природні й

набуті фактори господарського розвитку, спричиняє значні економічні ускладнення і кризові процеси, що періодично виникають у тих чи інших секторах світової та національних економік.

Висновки. Таким чином, суттєві зміни в структурі світової та національних економік на зламі ХХ–ХХІ ст., безперечно, позначилися на розвитку сучасної економічної теорії та економічної думки, предметне поле дослідження яких помітно збагатилося за рахунок фундаментальних проблем економічної науки, пов'язаних з трансформацією соціальних відносин, розумінням того, що людина в сучасних економічних системах постає не як абстрактна сутність, а як конкретна соціальна цілісність.

Для України є актуальними слова «вхопитися за критичний збіг обставин і зруйнувати межі, щоб реформувати свої інститути й стати на шлях процвітання» [3]. Цей збіг визначається 30-річчям незалежності, коли ритуально підводяться своєрідні підсумки шляху, що пройдено та умовами економічних трансформацій (криз, економічних, соціальних, медичних катаклізмів), коли виникає необхідність пошуку нових шляхів руху найважливіших соціальних процесів та зростання добробуту.

Література

1. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Вузкий коридор. Держави, суспільства та доля свободи. К.: Наш формат, 2020. 520 с.
2. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства та бідності / пер. з англ. О. Дем'янчука. К.: Наш формат, 2016. 440 с.
3. Базилевич В., Гайдай Т., Нестеренко О. Актуальний дискурс економічної науки: парадигмальні зрушення в економічній теорії ХХІ століття. *Економічна теорія*. 2018. № 1. С. 95–120.
4. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доп. Римському Клубові. К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2009. 248 с.
5. Гайдай Т. Парадигма інституціоналізму: методологічний контекст: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 296 с.
6. Дюфло Е., Банерджи А. Економіка бідності. Як звільнити світ від злиднів / пер. з англ. В. Плискіна. К.: Наш Формат, 2017. 312 с.
7. Ерік С. Райнерт. Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними. К.: Темпора, 2014. 444 с.
8. Колядич О. Зміни в жорсткому ядрі теорії добробуту на початку ХХІ ст. *Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку* : зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, 10 листоп. 2016 р. К.: КНЕУ, 2016. С. 88–94.
9. Маслов А. Сучасна економічна думка про добробут націй. *Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку*: зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, 10 листоп. 2016 р. К.: КНЕУ, 2016. С. 82–88.
10. Небрат В. Теоретичні основи дослідження інституційної трансформації економіки. *Економічна теорія*. 2017. № 2. С. 34–49.

11. Небрат В. Українська економічна думка про чинники та пріоритети економічного розвитку: монографія. НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. К. 2014. 396 с.
12. Олсон М. Возвышение и упадок народов: Экономический рост, стагфляция и социальный склероз. М.: Новое издательство, 2013. 324 с.
13. Розенберг Н., Бирцдел Л. Запад стал богатым. Экономические преобразование индустриального мира. Социум, ИРИСЭН, 2015. 448 с.
14. Сен А. Азиатские ценности и экономический рост. Всемирный доклад по культуре. 1998 год. Культура, творчество и рынок. М.: Ладомир, 2001. 488 с.
15. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй: наукове видання. К.: Port-Royal, 2001. 594 с.
16. Фергюсон Н. Цивілізація. Як захід став успішним. Шість козирів у колоді Заходу / пер. з англ. В. Циба. К.: Наш Формат, 2017. 488 с.

References

1. Ajemoglu, D., Robinson, J. (2020) *Narrow corridor. States, societies and the fate of freedom*. Kyiv: Nash format. 520 p. (in Ukrainian).
2. Ajemoglu, D., Robinson, J. (2016) *Why nations are declining*. The origin of power, wealth and poverty / trans. from English O. Demyanchuk. Kyiv: Nash format, 2016. 440 p.
3. Bazylevych, V., Gaidai, T., Nesterenko, O. (2018). Current discourse of economic science: paradigmatic shifts in the economic theory of the XXI century. *Economic theory*, no 1, pp. 95–120 (in Ukrainian).
4. Gavrilishin, B. (2009). *To effective societies: Roadmaps to the future: ext. Roman Club*. Kyiv: Univ. PULSARI type. 248 p. (in Ukrainian).
5. Gaidai, T. (2008). *The paradigm of institutionalism: methodological context: monograph*. Kyiv: Publishing and Printing Center «Kyiv University». 296 p. (in Ukrainian).
6. Duflo, E., Banerjee, A. (2017). *The economics of poverty. How to free the world from poverty* / trans. from English V. Pliskin. Kyiv: Nash Format. 312 p. (in Ukrainian).
7. Eric, S. Reinert. (2014). *How rich countries got rich... and why poor countries stay poor*. Kyiv: Tempora. 444 p. (in Ukrainian).
8. Kolyadich, O. (2016). Changes in the hard core of welfare theory at the beginning of the XXI century. *Modern economic theories: history, methodology and prospects of development: coll. materials All-Ukrainian round table, November 10*. Kyiv: KNEU, pp. 88–94. (in Ukrainian).
9. Maslov, A. (2016). Modern economic thought about the welfare of nations. *Modern economic theories: history, methodology and prospects of development: coll. materials All-Ukrainian round table, November 10*. Kyiv: KNEU. pp. 82–88. (in Ukrainian).
10. Nebrat, V. (2017). Theoretical bases of research of institutional transformation of economy. *Economic theory*, no. 2, pp. 34–49. (in Ukrainian).

11. Nebrat, V. (2014). *Ukrainian economic thought about factors and priorities of economic development: monograph*. NAS of Ukraine, Inst. Of Economics and predicted. Kyiv. 396 p. (in Ukrainian).
12. Olson, M. (2013). *The rise and fall of peoples: Economic growth, stagflation and social sclerosis*. М.: Novoe izdatelstvo. 324 p. (in Russian).
13. Rosenberg, N., Birzdel, L. (2015) *The West became rich. Economic transformation of the industrial world*. Socium, IRISEN, 2015. 448 p. (in Russian).
14. Saint, A. (2001). *Asian values and economic growth. World Report on Culture. 1998 Culture, creativity and the market*. М.: Ladomir. 488 p. (in Russian).
15. Smith, A. (2001). *The welfare of nations. Research on the nature and causes of the well-being of nations: a scientific publication*. Kyiv: Port-Royal, 2001. 594 p. (in Ukrainian).
16. Ferguson, N. *Civilization*. (2017). How the event became successful. Six trumps in the deck of the West / lane. from English V. Tsiba. Kyiv: Nash Format. 488 p. (in Ukrainian).

Аннотация

Бурляй А. П., Костюк В. С., Смолий Л. В., Осипова А.А .

Современные теории экономического развития: социальные аспекты

В статье исследованы современные теории экономического развития в контексте социальных аспектов. Целью исследования есть обобщение социальных аспектов современных экономических теорий развития для определения траектории и вероятных направлений социальной политики.

Определено суть и эволюцию моделей экономического развития соответственно с концепциями благосостояния. Многих известных зарубежных исследователей интересуют причины богатства одних наций, бедность и упадок других. Так, Д. Аджемоглу та Дж. Робинсон доказали, что главным условием достижения благосостояния наций есть экономические институты – правила, которые определяют общественную эффективность экономики, стимулы и мотивации людей, а не природно-географические факторы. Норвежец А. Райнерт считает, что богатые страны стали богатыми благодаря совмещению государственного вмешательства, стратегических инвестиций и протекционизму, а не свободной торговле. Американский экономист М. Олсон указал на роль частной собственности, налогообложения, общественных благ, коллективных действий и контрактных прав в экономическом развитии.

Розенберг Н. и Л. Бирцдел, А. Сен, Е. Дюфло, А. Банерджи подчеркивают, что в центре их внимания единственный вопрос – как поднять материальное благосостояние людей, которое измеряется наличием у большинства возможности выбирать и формировать качество своей собственной жизни, бороться не с последствиями бедности, а с ее причинами, то есть, начиная с общедоступного образования, базовой медицины и гигиены. В работах украинских исследователей также сформировались новые теоретические

подходы к трактованию социальных факторов экономического развития и общественных трансформаций в Украине.

Установлено, что обязательным условием успешного развития национальной экономической системы есть обеспечение приоритетности человека, образования, здравоохранения, защита окружающей среды, которые, в свою очередь, стимулируют значительный экономический потенциал и многолетнее процветание общества.

Ключевые слова: социальные факторы экономического развития, теории экономического развития, благосостояние, бедность, неравенство.

Annotation

Burliai A. P., Kostyuk V. S., Smoliy L. W., Osipova A. A
Modern theories of economic development: social aspects

The article examines modern theories of economic development in the context of social aspects. The aim of the study is to generalize the social aspects of modern economic theories of development to determine the trajectory and possible directions of social policy.

The essence and evolution of models of economic development according to the concepts of welfare are determined. Many well-known foreign researchers are interested in the causes of the wealth of some nations and the poverty and decline of others. Thus, D. Acemoglu and J. Robinson proved that the main condition for achieving the well-being of nations are economic institutions – rules that determine the social efficiency of the economy, incentives and motivations of people, rather than natural and geographical factors.

Norwegian A. Reinert believes that rich countries have become rich through a combination of government intervention, strategic investment and protectionism, rather than free trade. American economist M. Olson pointed to the role of private property, taxation, public goods, collective action and contractual rights in economic development.

N. Rosenberg and L. Birzdel, A. Sen, E. Duflo and A. Banerjee emphasize that the only issue they focus on is how to increase the material well-being of people, which is measured by the presence of most opportunities to choose and shape the quality of their own lives, to fight not with the consequences of poverty, but with its causes, that is, starting with public education, basic medicine and hygiene. New theoretical approaches to the interpretation of social factors of economic development and social transformations in Ukraine have also been formed in the works of Ukrainian researchers.

It is established that a prerequisite for the successful development of the national economic system is to ensure the priority of man, education, health care, environmental protection, which, in turn, stimulate significant economic potential and long-term prosperity of society.

Key words: social factors of economic development, theories of economic development, welfare, poverty, inequality.